

Java: tot hen was doorgedrongen dat Japan om onderhandelingen met het gouvernement had gevraagd – daar werd nu bij rondverteld (het is heel wel mogelijk dat deze toevoeging van door de Japanse consuls geïnstrueerde inheemse agenten afkomstig is geweest) dat de Japanse onderhandelaar aan boord van een groot oorlogsschip zou arriveren. Zou dat tot oorlog leiden? Het zekere voor het onzekere nemend, besloten in Batavia talrijke inheemsen, onmiddellijk naar de *desa's* te trekken waaruit zij afkomstig waren, en hun bezittingen die zij niet mee konden nemen, voor een appel en een ei te verkopen. Misschien deed dit vluchtverschijnsel zich het eerst en het sterkst onder eenvoudige Chinezen voor (zij namen aan dat de Japanners in Indië met de wreedheid zouden optreden die zij in China aan de dag hadden gelegd) – het waren althans in eerste instantie de hoofdredacteuren van de Chinese dagbladen welke in Batavia op een van de eerste dagen van juli ontboden werden bij de assistent-resident die, aldus het door het Kantoor voor de Volkslectuur samengestelde wekelijkse persoverzicht, 'de vrees uitte dat Batavia geheel leeg zal lopen, indien de stroom van de bevolking naar buiten aanhoudt.' Men behoefde, zei de assistent-resident, geenszins bang te zijn dat een Japanse aanval op handen was.¹ Die geruststelling had slechts een beperkt effect: op zondag 7 juli 'kwamen', aldus een bericht in het 'Japanse' dagblad *Hong Po*,

'de autobusdiensten wagens te kort . . . (wij) zagen autobussen en treinen vol vrouwen en kinderen, die naar buiten en naar de Preanger trokken . . . Huisvrouwen, die hier gebleven zijn . . . , constateerden dat haar *baboes*² zich plotseling herinnerden dat zij naar haar *desa's* moesten terugkeren. Van verschillende kantoren heeft het personeel verlof gevraagd.'³

Wij nemen aan dat deze onrust later in juli tot bedaren kwam.

Er werd in die maand door een inheemse advocaat-procureur te Semarang, mr. Sastromoeljono, in een bespreking met een officiële commissie die naging hoe de weerbaarheid der inheemsen kon worden versterkt, een nogal gedetailleerd beeld gegeven hoe zijns inziens de inheemsen de oorlog zagen. Hij sprak zonder de terughoudendheid die veel inheemsen in hun contact met Europeanen aan de dag legden, zulks uit vrees dat openhartigheid hen in maatschappelijk opzicht zou schaden.

¹ *Overzicht van de Inlandse en Maleis-Chinese pers*, 1940, p. 545. ² Inheemse vrouwelijke bedienden. ³ *Hong Po*, 9 juli 1940, in *Overzicht van de Inlandse en Maleis-Chinese pers*, 1940, p. 580–582.